

Έλληνες και Χάος (β')

Διαχρονική Αναφορά

του Παύλου Ν. Δημοτάκη

Η εκ νέου αναφορά στο διφυές θέμα Έλληνες - Χάος, δεν ενέχει τον κίνδυνο της επαναληπτικότητας επειδή, σύμφωνα με τον Ηράκλειτο την ορήση, όπως ο Πλάτων του αποδίδει στον Κρατύλο, "δὺς ἐς τον αὐτὸν ποταμὸν οὐκ ἀν ἐμβαίεις", διότι "τα πάντα χωρεῖ καὶ οὐδὲν μένει".

Ο Μύθος και το Χάος

Επανερχόμενοι στην Ησιόδεια Θεογονία, η οποία έβαλε σε τάξη τις λαϊκές δοξασίες, στο δεύτερο μέρος της, μετά την επίκληση στις Μούσες "ταῦτα μοι ἔσπετε Μούσαι", ο ποιητής περιγράφει την Κοσμογονία και την Γένεση Ουρανού και Γης ως εξής: "Ἦτοι μὲν πρῶτιστα Χάος γένεται... Ἐκ Χάους δ' Ἐρεβός τε μέλαινά τε Νυξ ἐγένετο. Νυκτὸς δ' αὐτ' Αἰθήρ και Ἡμέρη ἐξεγένοντο". Το Χάος είναι η πρωτογενής γενεσιουργός αρχή, από την οποία ξεπηδούν ο Έρεβος και η Νύκτα και κατόπιν ο Αιθέρας και η Ημέρα.

"Ἡσιόδος πρῶτον Χάος φησὶ γενέσθαι" έγραψαν οι μεταγενέστεροι, αποδίδοντας την πατρότητα της έννοι-ας και της λέξης σ' αυτόν. Η πρωταρχική αυτή έννοια του μύθου, θα πρέπει να θεωρηθεί ως η βάση, από την οποία θα ανυψωθεί το πνευματικό οικοδόμημα του Ελληνικού Πολιτισμοῦ. Αλλά και σήμερα, ο ίδιος μύθος, με τον μανδύα της Χαοτικής Δυναμικής, εξακολουθεῖ να καλύπτει τις ανησυχίες και να ερμηνεύει τα φαινόμενα σε όλες τις επιστήμες, καθώς και τα γεγονότα τα συμβαίνοντα στον Κόσμο και στους ανθρώπους. Διότι η ανθρωπότητα, ευρισκόμενη ακόμη σε νηπιακή ηλικία, έχει ανάγκη από τη γοητεία των μύθων.

Ο Π. Δημοτάκης είναι πυρηνικός χημικός, καθηγητής Παν/μίου. Το κείμενο αποτελεί εισήγηση του στα πλαίσια των εκδηλώσεων για την Αρχαία Ελλάδα (αίθουσα Τελετών Ε.Μ.Πολυτεχνείου).

Η Κοσμογονία, όπως την διατύπωσε ο Ησιόδος, ξεκινά με την αυτόματη γένεση της Γαίας και του Έρωτος, από μια απροσδιόριστη οντότητα, το Χάος. Όλα μαζί αποτελούν μια τρισυπόστατη αρχέγονη "Θεότητα", το δε Χάος, είναι η ακαθόριστη πρωτογενής οντότητα, που γεννά την υλική υπόσταση, την Γαία, και την κινούσα δύναμη των πάντων, τον Έρωτα. Η μεγάλη διαφορά από την Δημιουργία της Βίβλου είναι ότι, κατ' αυτήν, ο Θεός κάποτε αποφασίζει και δίνει προσωπική εντολή με το "Γεννηθήτω φως".

Παρ' όλη την τάξη που προσπαθεί ο Ποιητής να επιβάλει στους πολυποίκιλους μύθους των λαϊκών δοξασιών, η "χαοτική" εικόνα ανιόντων και κατιόντων των γενεαλογικών δένδρων Χάους και Γαίας (ο Έρως δεν έχει δικό του δένδρο), αφήνει πάντα περιθώριο για συμπληρώσεις. Έτσι, μέτεπειτα οι Ορφικοί θα διατυπώσουν μεταφυσικές, περισσότερο, έννοιες. Αυτοί, δέχονται ως προϋούσα οντότητα τον Κρόνο ή Χρόνο, και εξελικτικά το Κοσμογονικό Ανυό, από το οποίο ξεπηδά ο Φάνης. Είναι ο φωτεινός δημιουργός του Κόσμου. Αλλά η ανωτέρα θεότητα του Ορφισμού που, όπως θα δούμε, έχει χαοτικό συμβολισμό, είναι ο θεός Διόνυσος, που προέρχεται από τον Φάνη.

Στο Πλατωνικό Συμπόσιο αναφέρεται ως δημιουργός της ανθρωπότητας ο Έρως, που δημιουργείται από το Χάος. Οι Στωϊκοί, από την άλλη πλευρά, σαν εξελικτικές κροίκος της πνευματικής πορείας, δίνουν στο Χάος την εικόνα της ρευστότητας, του μεταβλητού, και ετυμολογικά το προσδιορίζουν από το ρήμα χέω. Επιστημονικά όμως προέχεται του μύθου είχαν επιχειρήσει οι φυσικοί φιλόσοφοι Θαλής, Αναξίμανδρος, Αναξαγόρας, οι οποίοι θεώρησαν το ύδωρ και τον αέρα ως τις πρωταρχικές οντότητες που, όντας σε ρευστή κατάσταση και άτακτη ροή, στερεοποιούνται κάποτε στις διάφορες μορφές του σύμπαντος. Ο Αριστοτέλης στα "Φυσικά" του, θεωρεί το χάος ως

κενό χώρο πάνω από τη Γη. Από αυτό δημιουργείται η τάξη που διαπερνά τα πάντα, και ενυπάρχει σε ολόένα πιο σύνθετες και πολύπλοκες ιεραρχίες.

Ο Ηράκλειτος ο "σκοτεινός", ο φωτεινότερος όμως όλων, μας δίνει ως κοσμογονική εικόνα την σύνθεση των αντιθέτων διότι, όπως θα δούμε, Χάος και Κόσμος, Αταξία και Τάξη συνυπάρχουν στη σύνθεση του Σύμπαντος.

Η Νέα Επιστήμη του Χάους

Σήμερα έχει δημιουργηθεί μια νέα υπερεπιστήμη, η Χαοτική Δυναμική ή η Δυναμική των μη Γραμμικών Συστημάτων. Είναι η προσπάθεια για την ενοποίηση στις διάφορες επιστήμες, των αιτίων των φαινομένων, ντετερμινιστικών ή στοχαστικών. Όπως είχε αναφερθεί και στο παρελθόν, το ενδιαφέρον μας για τη σύγχρονη Χαοτική Επιστήμη προήλθε από πειραματική εμπειρία σε φαινόμενα ταλαντώσεων στους κρυστάλλους, ως συνέπεια πυρηνικών επιδράσεων. Αντίστοιχα, παρατηρήσαμε να επαναλαμβάνονται ταλαντώσεις, ως αποτέλεσμα οργανώσεως, της εκλογικής συμπεριφοράς των Ελλήνων, μετά τη λήξη της δικτατορίας 1967-1974. Η εναλλαγή ανά επταετία, των εκλογικών διαθέσεων των Ελλήνων, από το 1974 μέχρι σήμερα, δίνει την εικόνα μετατροπής του χάους σε τάξη. Κατά τη διάρκεια αυτή, οι δύο μεγάλες παρατάξεις ακολούθησαν τακτές ταλαντώσεις, πράγμα που υπεδείκνυε ότι η Χαοτική Δυναμική εύρισκε την εφαρμογή της στον ελληνικό χώρο και τους Έλληνες.

Γενικά, χαοτικές καταστάσεις υπάρχουν στα μεμονωμένα άτομα, στις ομάδες, στις πόλεις, στα κράτη, σ' ολόκληρο τον πλανήτη. Ένας ορισμός του χάους, με τη σύγχρονη αντίληψη, είναι "η δυναμική κατάσταση που συνδέεται με την αταξία και την αυξημένη εντροπία, και χαρακτηρίζεται από την μη προβλεψιμότητα και την ευαισθητή εξάρτηση από τις αρχικές συνθήκες". Το τελευταίο χαρακτηριστικό, είναι το

Ο κ. Π. Δημοτάκης παρουσιάζοντας το θέμα στο Ε.Μ. Πολυτεχνείο

κλειδί της όλης εικόνας, του πώς δηλαδή, από πολύ μικρές αρχικές διαφορές, ένα σύστημα μπορεί να εξελιχθεί απρόβλεπτα. Διότι, το φαινόμενο της αυξήσεως είναι μη γραμμικό. Αυτό σημαίνει πως η επανενίσχυση, το feedback, δημιουργεί όχι προσθετική διεργασία, αλλά πολλαπλασιασμό των εκάστοτε αποτελεσμάτων κατά συνεχή τρόπο, και επομένως, τάχιση μεγιστοποίηση μικρών αρχικών αιτιών. Είναι, όπως συχνά λέγεται, το "φαινόμενο της πεταλούδας", κατά το οποίο μικρή διατάραξη του αέρα από τα φτερά της, πολλαπλασιαζόμενη εν συνεχεία στο παγκόσμιο μετεωρολογικό σύστημα, μπορεί να προκαλέσει μια καταιγίδα στην άλλη άκρη του πλανήτη.

Το χάος όμως δεν παρατηρείται σαν εξελικτική διεργασία μόνο στο χρόνο, αλλά διαπιστώνεται να είναι απολιθωμένο στο χώρο. Είναι τα βουνά, τα δέντρα, όλη η επιφάνεια του πλανήτη καθώς και μυριάδες παραδείγματα από τη φύση. Διότι στον φυσικό κόσμο, δεν ακολουθείται η γεωμετρία των Ευκλείδειν, πλην βεβαίως των κρυσταλλικών καταστάσεων της Χημείας. Τα βουνά δεν έχουν το σχήμα κύβου ή κώνου, οι γραμμές των ακτών δεν είναι ευθείες ή καμπύλες, αλλά έχουν μια απρόβλεπτη συνέχεια, ιδιαίτερα στην Ελλάδα. Η φύση λοιπόν παρουσιάζει αυτό που λέγεται γεωμετρικό χάος, και οι Έλληνες, όπως θα δούμε, όντας οι γεωμέτρους του πλανήτη, έβαλαν τάξη σ' αυτό, και δημιούργησαν την Γεωμετρία σαν βασική επιστήμη. Γι' αυτό και στην Ακαδημία του Πλάτωνος υπήρχε η προμετωπίδα "Μηδείς αγεωμέτρους εισήτω".

Η σύγχρονη χαοτική γεωμετρία,

παρεμβάλλει μεταξύ των Ευκλείδειων διαστάσεων του μήκους, του πλάτους και του ύψους (που μας δίνουν αντίστοιχα την ευθεία, το επίπεδο, τον όγκο), τις ενδιάμεσες ή κλασματικές διαστάσεις. Έτσι, μεταξύ ευθείας και επιπέδου (διαστάσεις 1 και 2 αντίστοιχως) μπορεί να έχουμε ενδιάμεση, π.χ. 1,35. Μεταξύ επιπέδου και όγκου (διαστάσεις 2 και 3 αντίστοιχως) μπορεί να έχουμε π.χ. 2,43. Οι ενδιάμεσες αυτές διαστάσεις είναι άπειρες, πράγμα που μας φανερώνει το χάος στον χώρο.

Ο χρόνος, σαν εξελικτικός παράγων, δημιουργεί από το χάος της φύσης μια δυναμική τάξη, όπως είναι το φαινόμενο της ζωής. Στον άνθρωπο παρατηρούμε σχεδόν περιοδικές επαναλήψεις των λειτουργιών του σώματός του, όπως είναι οι βιορυθμοί, η αναπνοή, οι παλμοί της καρδιάς, η οποία μάλιστα δεν λειτουργεί ακριβώς σαν ρολογιό. Αλλοίμονο, λένε οι καρδιολόγοι, αν ήταν σταθερός ο ρυθμός. Τότε, ο οργανισμός δεν θα μπορούσε να αντιμετωπίσει έκτακτες καταστάσεις, όπως μια ισχυρή συγκίνηση, μεταβολή εξωτερικών συνθηκών, τρέξιμο κ.α., που απαιτούν εντονότερη τροφοδότηση του σώματος με αίμα. Η καρδιά, εξαρτώμενη από ένα ελκυστή, όπως λέγεται, επανέρχεται ύστερα από κάθε διαταραχή στον συνήθη ρυθμό της, όπου κάθε παλμός δεν είναι ακριβώς όπως ο προηγούμενος.

Αν παρατηρήσουμε μεγαλύτερα χαοτικά συστήματα, όπως η λειτουργία του Χρηματιστηρίου π.χ., διαπιστώνουμε πως οι μεταβολές των δεικτών του δεν ακολουθούν τακτική περιοδικότητα αλλά έχουν χαοτική συμπεριφο-

ρά. Χρήσιμο λοιπόν θα είναι οι ασχολούμενοι με αυτό, να γνωρίζουν τους νόμους της Χαοτικής Δυναμικής, ώστε να προβλέπουν το απρόβλεπτο στις διακυμάνσεις των τιμών και να επωφελούνται ή να μην εμπλέκονται σε δυσάρεστες περιπέτειες, όπως συνέβη στο άμεσο παρελθόν, με την χαοτική μεγιστοποίηση μικρών αρχικών αιτιών. Ήταν το φαινόμενο της επαντροφοδότησης, που έδρασε κατά μη γραμμικό τρόπο. Το ίδιο βλέπουμε να συμβαίνει όταν δημιουργούνται έκτροπα στα ποδοσφαιρικά γήπεδα από ένα μικρό, αρχικά, έναυσμα. Εξ άλλου, στις πολιτικές συγκυρίες, οι προβοκάτορες ή οι προκλητοί κατά τους αρχαίους, μπορούν σκόπιμα να εκτρέψουν τη συμπεριφορά του πλήθους προς ένα ανεπιθύμητο χάος.

Ο Ελλαδικός Χώρος και Χρόνος

Ας στρέψουμε όμως την προσοχή μας στον ελλαδικό χώρο, και τον χρόνο, όπως κυλάει σ' αυτό τον τόπο. Αν καταλάβουμε την ιδιαιτερότητά και των δύο, από πλευράς χαοτικής επιστήμης, και την παραλληλίσουμε με τους Έλληνες, που είναι μέρος της βιοσφαιρας αυτής της περιοχής, τότε ίσως ερμηνεύσουμε την συμπεριφορά τους. Και τότε, πιθανόν, θα εξηγήσουμε την αιτία της δημιουργίας του ελληνικού πολιτισμού, αλλά και των μεγάλων σταθμών της ιστορίας αυτού του τόπου. Είναι γεγονός πως οι Έλληνες, ζώντας στον ελλαδικό χώρο, μεγάλωσαν πολλές φορές, αλλά και υπέστησαν τις συνέπειες μιας τάσης αυτοκαταστροφής. Αυτό υπήρξε ανεξήγητο φαινόμενο τόσο στο σύνολο του έθνους, αλλά και σε μικρογραφία σε κάθε Έλληνα. Το "ελληνικό θαύμα", όπως οι Ξένοι το ονομάζουν, αν συγκριθεί με άλλους μεγάλους πολιτισμούς, όπως ο κινεζικός, θα διαπιστωθεί ότι ακολούθησε διαφορετική ιστορική πορεία. Στην απέραντη χώρα της Κίνας υπήρξε μια μάλλον στατική κατάσταση μακράς διάρκειας, ενώ αντίθετα, στον ελληνικό χώρο υπήρξε μια συνεχής δυναμική εξέλιξη, με όλα τα χαρακτηριστικά εναλλαγής χάους και τάξης, η οποία φαίνεται να είναι εκείνη που οδηγεί σε υψηλά επιτεύγματα.

Στο χώρο, κατ' αρχήν, της Ελλάδος, παρατηρούμε μια γεωμετρικά απρόβλεπτη εικόνα, η οποία δίδει την αίσθηση της απεραντοσύνης. Οι ακτές της, όπως έχει λεχθεί με το συνολικό μήκος τους να υπερβαίνει τα 80.000 χιλιόμετρα, διατρέχουν μια διαδρομή που είναι διπλάσια της περιμέτρου της

γης. Η μορφή των ελληνικών ακτογραμμών έχει το χαρακτηριστικό των ενδαιμέσων γεωμετρικών καταστάσεων, που βέβαια υπάρχουν και σε άλλες περιοχές της γης, αλλά εδώ παρουσιάζουν κάτι το ιδιαίτερο. Και βέβαια, η αυτοομοιότητα των ακτών, όπου η εικόνα είναι η ίδια, ανεξάρτητα από την κλίμακα, διότι οι μεγάλοι κόλποι υποδιαίρονται σε κολπίσκους, αυτοί σε ορμούς, κλπ., δίδει ακριβώς την αίσθηση της χαοτικής γεωμετρίας. Το ίδιο συμβαίνει και με τα πολυποίκιλα βουνά της Ελλάδος, που το ένα διαδέχεται απρόβλεπτα το άλλο, διατηρώντας το καθένα την προσωπικότητά του.

Ο χρόνος, από την άλλη πλευρά, κυλά με μη αναμενόμενες μεταβολές του καιρού, και είναι συχνή η αντίθεση της μιας ημέρας με την άλλη, ενώ κλιματολογικά, οι διαφορές μεταξύ των περιοχών της Ελλάδος, είτε γεωτονικών είτε μακρινών, είναι πολύ μεγάλες για μια μικρή χώρα. Έτσι, οι Έλληνες ποτέ δεν εφησυχάζουν, όντας έτοιμοι να αντιμετωπίσουν το απρόβλεπτο. Η χαοτική δυναμική εικόνα του μετεωρολογικού γίνεσθαι στην Ελλάδα, είναι από τις πλέον έντονες. Κατόπιν τούτου, το μυαλό των Ελλήνων είναι σε συνεχή διέγερση. Δεν είναι όπως σε άλλες περιοχές του πλανήτη, όπου οι εποχές παρουσιάζουν μια λίγο-πολύ αναμενόμενη εικόνα. Εκεί οι κάτοικοι γνωρίζουν τι θα συμβεί την επαύριον. Αλλά και τα ημερησία φαινόμενα, όπως η δύση, η αυγή, στην Ελλάδα δεν διαρκούν πολύ. Είναι φευγαλέα και όχι μεγάλης διάρκειας, όπως π.χ. στη Σκανδιναβία όπου το δειλινό διαρκεί ώρες.

Γενικά, στο εύλογο ερώτημα ότι και άλλου η γεωμετρία των ακτογραμμών είναι χαοτική, όπως στη Νορβηγία ή στις νότιες ακτές της Χιλής, δίδεται η απάντηση ότι εδώ συμπίπτει να υπάρχει και το εύκρατο γενικά κλίμα, που επεγράφη κατά την τελευταία γεωλογική περίοδο. Είναι λοιπόν ο χώρος, αλλά και ο χρόνος κάτι το ιδιαίτερο. Ο περίφημος προϊστορικός αρχαιολόγος Τζων Κάσκι, σαν από διαίσθηση, είχε ονομάσει την περιοχή αυτή "ελληνοποιοί", δίνοντας πρωταρχική σημασία στον χώρο που δημιουργήσε τους ανθρώπους του, τους Έλληνες, και αυτοί κατόπιν τον ελληνικό πολιτισμό.

Ο Σχηματισμός του Ελλαδικού Χώρου

Εφ' όσον αποδίδουμε την αρχική αιτία του ελληνικού πολιτισμού στον

"ελληνοποιοί" χώρο του Τζων Κάσκι, θάπρεπε κανείς να παρακολουθήσει την γεωλογική ιστορία αυτής της περιοχής. Φαίνεται λοιπόν πως εδώ συνέβησαν ιδιαίτερες μεταβολές στον φλοιό της Γης, ώστε τελικά να προκύψει αυτό το περίπλοκο του σχηματισμού ξηράς και θάλασσας. Κατ' αρχήν, ο χώρος αυτός ανήκε στην ανατολική περιοχή της αρχαίας Τηθύος Θάλασσας. Εδώ οι συστάσεις του φλοιού της γης οδήγησαν σε ορογενετικές κινήσεις, δημιουργώντας πτυχώσεις και τάφρους, μέσα στις οποίες συσσωρεύθηκαν ιζήματα. Η κεντρική οροσειρά της Πίνδου ξεπρόβαλε τελικά, σαν τον κορμό της αιώνας Ελλάδος, και η περιοχή του Αιγαίου υπήρξε για μια περίοδο ξηρά, η Αιγαίς. Οι ανυψώσεις και καταβυθίσεις της, έφεραν σε επαφή τα ύδατα του Εύξεινου Πόντου και της Μεσογείου, κι ένας μεγάλος ποταμός, ο Αιγαίος Ποταμός, την διέσχισε. Αυτός ήταν ο προπομπός του κατοπινού Αιγαίου Πελάγους. Τα δύο στοιχεία, η ξηρά και η θάλασσα, εμάχονταν για εκατομμύρια χρόνια κατά τα οποία η Αιγαίς ανυψώθηκε και καταβυθίστηκε πολλές φορές. Ο λόγος ήταν πως εδώ συναντώνται οι τεκτονικές πλάκες, η αφρικανική και η ευρωασιατική. Τελικά, μια υποθαλάσσια οροσειρά στο Αιγαίο Πέλαγος μισοαναδύθηκε, και είναι αυτή που παρουσιάζει την σημερινή εικόνα των Κυκλάδων.

Συνέπεια των αλλητάλληλων καταβυθίσεων και ανυψώσεων, είναι η δαντελωτή μορφή των ακτών του Αιγαίου, καθώς και τα βουνά όλης της Ελλάδος, πάνω στα οποία βρίσκουμε και σήμερα όστρακα. Η διαστατικότητα λοιπόν, των ακτών της είναι μεταξύ 1 και 2 και η διαστατικότητα του ανάγλυφου μεταξύ 2 και 3.

Πλην των συστάσεων της γης, ο ελλαδικός χώρος είχε και έχει πάντα, ένα άλλο παράγοντα αστάθειας. Είναι η πληθώρα των ηφαιστειών, που σχηματίζουν διάφορα τόξα, όπως εκείνο της Αίγινας-Μεθάνων-Μήλου-Θήρας-Κω, ένα άλλο της Τρωάδας-Μυτιλήνης-Χίου, εκείνο της Κύμης-Αθήνων-Τμβρου-Σαμοθράκης, κ.α. Τέλος, σαν κορωνίδα της συστοιχίας των ηφαιστειών, στο κέντρο του Αιγαίου βρίσκεται ένα από τα σημαντικότερα της Γης. Είναι το ηφαίστειο της Θήρας, με τον μεγαλύτερο υποθαλάσσιο κρατήρα. Η καλδέρα αυτή δημιούργησε ουσιαστικά μια νήσο, η οποία με την έκρηξη του 1520 π.Χ., προκάλεσε την καταβύθιση και καταστροφή της. Εικάζεται ότι αυτή ήταν η χαμένη Ατλαντίδα. Η μεγάλη έκρηξη είχε δευτερεύουσα

συνέπεια, την εξαπόλυση ενός φοβερού κύματος, που κατέκλυσε τις ακτές της Κρήτης και κατέστρεψε τον Μινωικό Πολιτισμό. Οι Έλληνες όμως, είχαν μάθει να ζουν με την απειλή των ηφαιστειών, που υπήρξε πάντα μια απρόβλεπτη κατάσταση, όντας έτοιμοι για την αντιμετώπισή τους, πράγμα που όξυνε το μυαλό τους και χαλύβδωνε την καρδιά.

Η Δημιουργία της Ζωής στον Ελλαδικό Χώρο

Είναι λοιπόν το Αιγαίο το κέντρο του ελλαδικού χώρου, προορισμένο από γεωλογικούς παράγοντες να δημιουργήσει την φυλή των Ελλήνων, μεταφέροντας στα γονίδια τους τις χαοτικά απρόβλεπτες εξελίξεις του. Είναι η πατρίδα των Ελλήνων, όπως έλεγαν οι αρχαίοι και μας επανελάμβανε ο καθηγητής της Φυσικής Δημ. Χόνδρος, παρομοιάζοντάς τους με βιατράκια που ζουν μεν στα νερά, αλλά βασιλεύουν καμμία φορά στην γύρω ξηρά.

Στον ελλαδικό χώρο κάποτε η ζωή έκανε τα πρώτα βήματά της. Στην αρχή με τα μαγαθήρια και τα προϊστορικά ζώα, είτε θερμών εποχών είτε ψυχρών, όπως μαρτυρούν τα απομεινάρια τους στο Πικέρι και τη Μεγαλόπολη. Κατόπιν ήλθε ο άνθρωπος, που ένα κρανίο του βρέθηκε στα Πετράλωνα της Χαλκιδικής και χρονολογήθηκε να είναι ηλικίας 75.000 ετών ή ακόμη πολύ μεγαλύτερης 700.000 ετών (Πουλιανός). Ανήκει στον άνθρωπο του Νεάντερταλ και μέχρι σήμερα θεωρείται ο παλαιότερος Έλληνας. Το πώς όμως έγινε η εξελικτική εγγραφή των χαοτικών καταστάσεων του ελλαδικού χωροχρόνου στα γονίδια του, αυτό δεν είμαστε σε θέση να το διαπιστώσουμε. Όμως, μπορούμε γενικά να υποθέσουμε ότι σ' αυτή την περιοχή, λόγω των ειδικών συνθηκών, δημιουργήθηκε ένα ξεχωριστό είδος, ο Ελλαδικός Άνθρωπος.

Τα στοιχεία που μας παρέχει η προϊστορική αρχαιολογία, μας δίνουν μια εικόνα της παλαιολιθικής και μετέπειτα της νεολιθικής εποχής, κατά την οποία ο άνθρωπος γίνεται από κυνηγός κτηνοτρόφος, και από συλλέκτης καρπών, καλλιεργητής της γης. Αλλά από πλευράς πολιτισμού, για την εποχή αυτή, ο Αιγαίος χώρος, με τα ανεπαλήθετα κυκλαδικά έργα τέχνης, δίνει το πρωταρχικό έναυσμα της σύγχρονης αφαιρετικής και αφρημένης τέχνης.

Η Μεγάλη Δημιουργία - Η Γλώσσα

Το πρώτο και μεγαλύτερο επίτευγμα του Ελλαδικού Ανθρώπου, αυτού του ιδιαίτερου όντος, ήταν το γλωσσικό του δημιούργημα. Μιλούμε εμείς οι Έλληνες μια γλώσσα που είναι περίπλοκη, πλούσια και τέλεια από πλευράς δομής. Η αναβίωση σήμερα της αρχαίας μας γλώσσας δεν πρέπει ακριβώς να θεωρηθεί αναβίωση, αλλά μια προσπάθεια παρουσίασης της αδιάσπαστης συνέχειας, χωρίς χάσματα, από την ομηρική εποχή στην κλασική, στην Αλεξάνδρην, στη γλώσσα των Ευαγγελίων, στη Βυζαντινή, μέχρι σήμερα. Όλα τα στάδια είναι σ' εμάς περισσότερο ή λιγότερο προσιά, διότι πρόκειται για την ίδια γλώσσα. Η εποχή όμως του Ομηρικού Έπους φαίνεται πως υπήρξε η κορύφωση μιας εξελικτικής διαδικασίας, η οποία εικάζεται ότι πρέπει να διήρκεσε πολλές χιλιετίες. Το πόσες, αυτό δεν το γνωρίζουμε, αλλά είναι βέβαιο ότι η γλώσσα αυτή επλάστηκε εδώ, στον Ελλαδικό χώρο. Οποιαδήποτε θεωρία περί ινδοευρωπαϊκής προελεύσεως, θεωρούμε ότι είναι τουλάχιστον ανεργιάτιστη. Διότι, τα κατά καιρούς περιπλανώμενα εξ ανατολών στίφη ανθρώπων που κατέληξαν στον ευρωπαϊκό χώρο, σίγουρα δεν μετέφεραν γλωσσικούς θησαυρούς. Λίγες λέξεις είχαν, απαραίτητες για την ενδοσυνεννόησή τους, προσπαθώντας να κατασταλάξουν σε κάποια περιοχή της Ευρώπης.

Είναι λοιπόν αναμφισβήτητο γεγονός πως για να γίνει αυτό το μεγαλούργημα της ελληνικής γλώσσας, δεν χρειάστηκαν επεμβάσεις ξένων, αλλά επιτεύχθηκε με την συνεχή αλληλοσυνεννόηση των ελλήνων, που ήθελαν να επικοινωνούν μεταξύ τους και να εκφράζουν την απεραντοσύνη της σκέψης τους με νοήματα περίπλοκα και σύνθετα, και να εκδηλώνουν τον πλούτο των συναισθημάτων τους.

Τι είναι όμως αυτή η γλώσσα; Λέγεται από την αρχαιότητα ότι είναι απεικόνιση φαινομένων, και μάλιστα ηχητικών. Η λέξη θάλασσα, ή άλς, είναι η φυσιοκρατική μεταφορά του φλοΐοβου, όταν το κυματάκι ξεσπά στην ακροθαλασσιά. Και από αυτή τη λέξη προήλθε το όνομα του χρυσταλλικού υλικού που απομένει όταν στεγνώσει το θαλασσινό νερό, το άλας. Ο Πλάτωνας γράφει στον Κρατύλο "Φωνή εκείνου ό μιμείται και ονομάζει ο μιμούμενος τη φωνή". Είναι δηλαδή μίμηση ακουστικών φαινομένων. Ο βούς π.χ. ονομάστηκε από τον ήχο που κάνει αυτό το ζώο. Υπάρχουν μιμήματα με το

ρω, όπως κρούω, θραύω, θρίπτω. Μιμήματα με το σίγμα, όπως σείομαι, σίρω, με το λάμδα, όπως λείος, λιπαρός, με το φι, όπως φυσώ, φωτιά, φως. Ο λυγμός, κλαυθμός, είναι η λυγμική σύσπαση του λάρυγγα. Αντιθετικές επίσης ηχητικές αποδόσεις είναι πολύ χαρακτηριστικές: γλυκός-δριμύς, ψυχρός-θερμός, απαλός-τραχύς.

Η μουσικότητα της γλώσσας, συνδέεται με τη μαθηματική τάξη που ασυνείδητα επέβαλε ο Έλληνας στους ήχους της φύσης και των όντων της. Είναι η κατόπιν Πυθαγόρεια μαθηματική λογική. Το ηχητικό χάος οδεύει εδώ προς την τάξη μέσω του εγκέφαλου των ανθρώπων του Αιγαϊακού χωροχρόνου. Τα φωνήεντα είναι καθαρά, και όχι ενδιάμεσες συνηχήσεις. Τα σύμφωνα έχουν υποστεί εξευγενισμένη κάθαρση, και η προσωδία της γλώσσας είναι το τραγούδι του ανθρώπινου μουσικού οργάνου.

Η ελληνική γλώσσα φαίνεται πως υπήρξε κοινή για όλους τους κατοίκους του Αιγαϊακού χώρου. Οι Αχαιοί συνεννοούνται απ' ευθείας με τους Τρώες και οι σύμμαχοί τους, όπως ο Τηλεφος, που τραυματίζεται από τον Αχιλλέα, ελληνικά καταλαβαίνει όταν ο χρησμός του μαντείου δίνει την εντολή για την θεραπεία με το "και ο τρώας ιάσεται". Αλλά και το Ίλιον, σύμφωνα με τις ανασκαφές, αποκαλύπτεται για μια περίοδο της ιστορίας του ελληνόφωνο.

Ως προς την πνευματική γενικά υπόσταση των ελλήνων, ένα κρανίο, όπως αυτό των Πετραλώνων, δεν μας δίνει καμιά απάντηση. Διότι το περιεχόμενό του, ο εγκέφαλος, είναι αυτός που έχει σημασία. Τι συμβαίνει λοιπόν από νευροφυσιολογικής απόψεως, με τον εγκέφαλο των ελλήνων; Πώς συνδέονται τα γονιδια του με την κληρονομικότητα, που σ' αυτήν έχουν αποτυπωθεί οι χρωστικές εικόνες του ελλαδικού χωροχρόνου; Πώς είναι ο ελληνικός γονότυπος και ο φαινότυπος, ο επηρεαζόμενος ιδιαίτερα από το περιβάλλον, που έχει κατ' αρχήν προσδώσει στον εγκέφαλο των ελλήνων την μεγάλη ταχύτητα ελεξεργασίας, ώστε να αντιμετωπίζει τα συνεχώς απρόβλεπτα του αιώνιου γίνεσθαι του Ηράκλειτου. Το Χάος λοιπόν πρέπει να θεωρηθεί η αρχική αιτία, κατόπιν η εργήρηση του νου και τέλος η δημιουργία. Διότι, όπως ελέγχθη, το χάος κατά Ησίοδον είναι δημιουργικό ή, όπως σήμερα μας λέει η επιστήμη, έχει μέσα του τα σπέρματα της οργανώσεως, από τα οποία προκύπτει τελικά η τάξη και ο πολιτισμός, όταν οι καταστάσεις της αταξίας οργανώνονται.

Αλλά εκτός της εγκεφαλικής λειτουργίας που προήλθε από το περιβάλλον, οι Έλληνες έχουν και ένα ιδιαίτερο συναισθηματικό δεσμό με την πατρίδα τους. Είναι κάτι σαν ομφάλιος λώρος που τους συνδέει με αυτήν, πράγμα που δημιουργεί μια αφάνταστη νοσταλγία, όταν βρίσκονται μακριά. Και βεβαίως υπάρχει μια παιδική ασάφεια σε όλα τα συναισθήματα. Γι' αυτό, όπως αναφέρει ο Πλάτων, οι Αιγύπτιοι ιερείς έλεγαν "οι Έλληνες αεί παίδες εσεί".

Η Πρώτη Ελληνική Συσπείρωση

Ως προς την ιστορική διαδρομή των Ελλήνων, μπορούμε να δούμε πως οι κατά καιρούς εξάρσεις και τα μεγάλα γεγονότα δημιουργούνται από το χάος, όταν αυτό οργανώνεται. Και σαν πρώτη και πρωτοφανή συσπείρωση των Ελλήνων, η προΐστορία, μας δίνει την εκστρατεία κατά της Τροίας. Όλα αυτά τα μικρά αλληλοϋποβλεπόμενα βασίλεια, που μικρή απόσταση τα χωρίζει το ένα από το άλλο, κάποια χρονική στιγμή μαζεύονται στην Αυλίδα και ξεκινούν τη μεγάλη αυτή εκστρατεία. Είναι η μεγάλη οργάνωση του Χάους κατά την οποία, μικρά αίτια πολλαπλασιαζόμενα, δηλαδή συγκροτούμενα κατά μη γραμμικό τρόπο, δημιουργούν ένα μεγάλο αποτέλεσμα, όπως τα τεράστια μεμονωμένα κύματα από τους υποθαλάσσιους σεισμούς, τα γωστά τσουνάμι ή σολιτοικά κύματα. Τέτοια φυσικά φαινόμενα αναφέρθηκαν κατά την έκρηξη του ηφαιστείου Κρακατάου στον Ινδικό Ωκεανό το 1883, όταν δημιουργήθηκε ένα τεράστιο τσουνάμι ύψους 36,5 μετρων και έπνιξε χιλιάδες ανθρώπους. Ανάλογο γεγονός αναφέρεται ότι συνέβη στην Πορτογαλία. Στον ελλαδικό χώρο, η έκρηξη του ηφαιστείου της Θήρας δημιούργησε ένα τεράστιο μοναχικό κύμα, που κατέστρεψε τον Μινωϊκό πολιτισμό, όπως ελέγχθη, στα βόρεια παράλια της Κρήτης.

Έτσι εικάζουμε, πως το φαινόμενο της μη γραμμικής σύζευξης μικρών χροστικών ταλαντώσεων, είναι η εξήγηση της απερανάλπττης αυτής μεγάλης συσπείρωσης των Ελλήνων. Δεν γνωρίζουμε ποιά ήταν το αρχικό αίτιο, αν δηλαδή υπήρξε πληροφορία περί απραγής της Ωραίας Ελένης, οπότε ελειτούργησε το ελληνικό φιλότιμο, ή κάποια πληροφορία περί χρυσού στην Τροία, η οποία μεγιστοποιήθηκε, με αποτέλεσμα να συναχθούν όλοι αυτοί οι Αχαιοί και Πανελληνες επί τον αυτόν σκοπόν. Η εγγενής όμως αταξία των ελλήνων, με ένα μικρό αίτιο, φαί-

νεται πως προκάλεσε την πρωτοφανή αυτή οργάνωση, δηλαδή ένα μεγάλο σολιτονικό κύμα, σύμφωνα με τη χασοτική δυναμική. Και βέβαια, στην κορυφή του βρίσκεται ο Αγαμέμνων, σαν εκπρόσωπος της παροδικής τάξης. Όμως, όπως η σημερινή επιστήμη του χάους τονίζει, το χάος караδοκεί για να επιστρέψει πάλι. Είναι η αιώνια εναλλαγή τάξης-αταξίας, χάους-δημιουργίας, που είναι η μοίρα των Ελλήνων.

Κατά την πολιορκία της Τροίας, η τάξη αμφισβητείται έτσι, ώστε ο Αχιλλέας να δημιουργεί με τον θυμό του έναντι του Αγαμέμνονα προβλήματα στο στρατόπεδο των Ελλήνων. Με το καιρίο αυτό γεγονός ξεκινά ο Όμηρος την Ιλιάδα: "Μήνιν άειδε, θεά, Πηληϊάδεω Αχιλλής...". Το χάος λοιπόν καιροφυλακτεί να εισβάλει στην παράταξη των ελλήνων, και τελικά επικρατεί με το τέλος του Τρωικού πολέμου, οπότε η μοίρα των αρχηγών του θα είναι ο πέλεκευς της Κλυταιμνήστρας για τον Αγαμέμνονα και η δεκαετής χασοτική περιπλάνηση για τον Οδυσσέα, στον τότε γνωστό και άγνωστο Πόντο.

Αξιζει να αναφερθεί το μέγεθος της πρώτης αυτής μεγάλης συνάθροισης των Αχαιών και Πανελλήνων. Ήταν, όπως αναφέρει ο Όμηρος στον Νηών Κατάλογο, 1186 πλοία. Με εκατό, κατά μέσο όρο, πολεμιστές να επιβαίνουν στο καθένα, πρέπει να ανέρχονταν συνολικά σε εκατό χιλιάδες περίπου. Μια τεράστια πανστρατιά, που προκαλεί κατάπληξη, όταν γνωρίζει κανείς τους ατομιστές έλληνες. Είναι εύλογο το ερώτημα, πώς είναι δυνατόν το χάος των ελλήνων να οδήγησε σε αυτή την από κοινού ενέργεια. Ήταν λοιπόν μεγάλη αυτή η συσπειρώση των ελλήνων κατά την οποία, για πρώτη φορά, απέκτησαν ελληνική συνείδηση. Ο Θουκυδίδης αργότερα θα αναφέρει ότι, "προ γαρ των Τρωικών, ουδέν φαίνεται πρότερον κοινή εργασάμενη η Ελλάς".

Η Μεγάλη Προετοιμασία - Ο Αποικισμός

Εν συνεχεία, στο μεταίχμιο μεταξύ προϊστορίας και ιστορίας, όταν οι Πολύχρυσες Μυκήνες δίνουν τη θέση τους στους Δωριείς, διαπιστώνουμε ότι η περίφημη κάθοδος των Δωριέων, την οποία διευτυμάνιζε η επιστήμη σαν την κύρια αιτία δημιουργίας του ελληνικού πολιτισμού, δεν ήταν τίποτε άλλο, παρά η ενδομετακίνηση των ελληνικών φύλων. Το έναυσμα δόθηκε

από τους ορεσίβιους κατοίκους της Δωριίδος, οι οποίοι διεπεραιώθηκαν μέσω Αντιρίου-Ρίου στην Πελοπόννησο το 1125 π.Χ. Δεν ήταν λοιπόν η κάθοδος "ευρωπαϊκών φύλων", τα οποία έφεραν τα φώτα του πολιτισμού. Το ελληνικό θαύμα συντελέστηκε εδώ με τις αποικιστικές, επί χιλιετίες, διεργασίες των γηγενών.

Οι διαδοχικές εισβολές και εκτοπίσεις που αλυσσώτá προκάλεσαν οι Δωριείς, επέφεραν ανακαταξίες των ελληνικών φύλων, που διήρκεσαν από το 1050 μέχρι το 950 π.Χ. και είχαν τελικό αποτέλεσμα την μεγάλη μετανάστευση και τον αποικισμό των παραλίων της Μ. Ασίας. Έτσι, περνώντας το Αιγαίο, οι Αιολείς αποίκισαν τα βόρεια παράλια, την Λέσβο και την Τένεδο, οι Ίωνες το μέσο τμήμα, και οι Δωριείς τα Δωδεκάνησα και τα νοτιοδυτικά παράλια. Τώρα πλέον οι χασοτικοί έλληνες, αποικίζοντας μια νέα ευρύτερη περιοχή και απαλλαγμένοι από την μέριμνα για την επιβίωση, περνούν σε μια νέα φάση, την πνευματική. Εκεί, στα παράλια της Μ.Ασίας, γεννιέται η Φιλοσοφία, σαν αποτέλεσμα της ωρίμασης πλέον του Ελλαδικού Ανθρώπου.

Οι Θεότητες των Ελλήνων

Οι θεότητες των ελλήνων, πλασμένες κατ'εικόνα και καθ' ομοίωσιν των καλών και κακών ιδιοτήτων των ανθρώπων, απετέλεσαν την προέκταση της ζωής τους προς τα άνω, αλλά με συνεχή ανάμιξη θνητών και αθανάτων. Και ο σεβασμός, όταν δεν απαιτούσε την έντονη αίτηση για βοήθεια από τους θεούς, ήταν μειωμένος. Εντύπωση μας έκανε η διαπίστωση πως μία από τις κορυφές του Ολύμπου, της κατοικίας των θεών, ήταν τόπος πανηγυριών και θυσιών. Εκτός από ένα βωμό που βρέθηκε εκεί, το έδαφος ήταν κατάσπαρτο από νομίσματα και όστρακα από σπασμένους αμφορείς. Αυτό σημαίνει πως η περιοχή μόνο άβατο δεν μπορούσε να θεωρηθεί. Ακόμα, οι πανηγυριώτες έλληνες πολύ λίγο ενδιαφέρονταν μήπως ενοχληθεί ο Δίας, που είχε το θρόνο του κάπου εκεί. Ίσως να ενόμιζαν ότι ο πατέρας των θεών να τριγυρνούσε ανάμεσα στους ανθρώπους, προκαλώντας πάλι κάποιο σκάνδαλο, που θα τον απέδιδαν αργότερα οι ευφάνταστοι έλληνες.

Η οικογενειακή ζωή των θεών εθύμιζε την ζωή των ανθρώπων, αλλά σε ανώτερο επίπεδο. Κάτι ανάλογο με μια βασιλική οικογένεια των Μυκηναίων, με τον επικεφαλής γεννήτορα να κατοικεί στο υψηλότερο σημείο. Από

όλους όμως τους Ολύμπιους Θεούς, αυτός που φαίνεται ότι αντιπροσώπευε τους έλληνες, ήταν ο Διόνυσος. Η θρησκεία του ελεγκάθηκε ταχύτατα στην Ελλάδα, σαν επιδημία, και πολλοί μύθοι διηγούνται τις διαδρομές του θεού ανά την χώρα, για την εδραίωσή της. Ο Διόνυσος εισήγαγε για πρώτη φορά την έκσταση στη λατρεία. Ήταν ταυτοχρόνως ο ζωογόνος θεός της βλάστησης και της γονιμότητας, το δε κρασί ήταν το απαύγασμα όλων αυτών, διότι επιδρούσε πάνω στο πνεύμα των ανθρώπων. Αυτή η διυπλόστατη φύση του Διονύσου, της Τάξης και της Αταξίας, τον έκαναν να ταυριάζει με τους έλληνες, γι αυτό και εκείνοι τον ανέβασαν στον Όλυμπο, να κατέχει την δωδέκατη θέση, όταν η Εστία κατέβαινε να συμπαρασταθεί στις οικογένειες των ανθρώπων. Επίσης, αντικαθιστούσε τον Απόλλωνα, όταν εκείνος μετανάστευε στις χώρες του βορρά κάθε χειμώνα, οπότε στους Δελφούς αντί του Απολλωνίου Παιάνα, ηχούσε ο Διονυσιακός.

Ένας χαρακτηριστικός μύθος του Διονύσου, διαδραματίζεται στο κέντρο του Αιγαίου, στη Νάξο. Εκεί ο θεός συναντά την Αριάδνη, την οποία εγκατέλειπε ο Θησέας επιστρέφοντας στην Αθήνα. Η Αριάδνη, ως γνωστόν, βοήθησε τον Θησέα να σκοτώσει τον Μινώταυρο και να βγει από τον Λαβύρινθο. Ο Λαβύρινθος είναι μια έκφραση του γεωμετρικού χάους, παρουσιάζοντας άπειρη διαδρομή μέσα σε πεπερασμένο χώρο. Η Αριάδνη, βοηθώντας τον Θησέα, επιβάλει την τάξη στο χάος. Έτσι αργότερα, συναντά τον θεό του χάους, τον Διόνυσο, στο κέντρο του μυστηριακού Αιγαίου, και η ένωση τους είναι απόδειξη της διυπλόστατης έννοιας χάους και τάξης στη μοίρα των ανθρώπων. Αλλά και το θέατρο, που είναι η διονυσιακή έκφραση των μυστηρίων, αποτελεί την καλύτερη απόδειξη της συνύπαρξης των δύο ακραίων αυτών καταστάσεων, και ο αρχαίο δραματολόγος περιέχει πάντα τη λύση της επιβολής της τάξης στις χασοτικές καταστάσεις των ανθρώπων, με την παρέμβαση των θεών.

Η Γεωμετρική Χαραγή του Πνεύματος

Στις νέες χώρες του ελληνικού αποικισμού, στα παράλια της Μικράς Ασίας, ο έλληνας αρχίζει να γεωμετρει ξεκινώντας από την τέχνη. Οι έλληνες αναπτύσσονται από γενέα σε γενέα στον γεωμετρικά χασοτικό χώρο και, θέλοντας να επιβάλουν την τάξη στη

φύση, ανακαλύπτουν την επιστήμη της Γεωμετρίας. Η Γεωμετρική, λεγόμενη, Εποχή, χαρακτηρίζεται από τα ωραϊότατα κοσμήματα και τις γραμμικές απεικονίσεις στα κεραμικά αντικείμενα, που κατ' αρχάς δημιουργούνται στην Ιωνία και μετά περνούν στον χώρο της Αττικής. Στην Ιωνία, ο ποταμός Μαίανδρος απεικονίζεται γεωμετρικά, και η ελικοειδής διαδρομή του αποκατά το γνωστό αφαιρετικό σχήμα, που θα αποτελέσει μέχρι σήμερα τον λογότυπο της Ελλάδος. Γενικά, η γεωμετρική περίοδος στην τέχνη, πρέπει να θεωρηθεί το προανάκρουσμα της Επιστήμης της Γεωμετρίας του Πυθαγόρα, του Ευκλείδη και των άλλων, οι οποίοι εκλογικεύουν τη Φύση αφαιρετικά από τις ενδιάμεσες διαστάσεις, για να καταλήξουν στις τρεις θεμελιώδεις. Και αυτό είναι το βάθος της φιλοσοφίας που, όπως αναφέρθηκε, ήταν η απαραίτητη γνώση για την περαιτέρω διερεύνηση του πνεύματος. Οι αριθμοί αποκτούν την μυστηριακή τους υπόσταση, όπως ο αριθμός π, που είναι ο λόγος μεταξύ της περιμέτρου και της διαμέτρου οποιουδήποτε κύκλου, και ισούται με 3,14159... και με απειρία δεκαδικών, μη επαναλαμβανόμενων, διότι είναι άρρητος αριθμός. Συγκεκριμένα στον αριθμό αυτό, κάθε ψηφίο αντιστοιχεί στον αριθμό των γραμμάτων των λέξεων της φράσης "αεί ο θεός μέγας γεωμετρεί". Έτσι, η Γεωμετρία, που είναι η ενσκόληση του θεού, περνά και στους ανθρώπους, που προσπαθούν πλέον να πλησιάσουν το θεϊκό.

Τα Μεγάλα Ιστορικά Γεγονότα

Σαν τελευταία αναφορά στο μεγάλο θέμα της συνύπαρξης ελλήνων και χάρους, θα αναφέρουμε τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα, που υπήρξαν καταλυτικά στην εξέλιξη του μετέπειτα πολιτισμού. Ασφαλώς, η εξ Ανατολής λαίλα-

πα των επιδρομών του περσικού στρατού, με σκοπό να καθυποτάξει την Ελλάδα και μετά την Ευρώπη ολόκληρη, σταματά εδώ, στον Αιγαϊακό χώρο, και είναι το σημαντικότερο γεγονός για την δημιουργία του δυτικού πολιτισμού.

Κατ' αρχήν, η πρώτη μεγάλη νίκη των ελλήνων επιτυγχάνεται με τον Μιλτιάδη στον Μαραθώνα. Εκεί δεν γίνεται μάχη εκ παρατάξεως, αλλά οι έλληνες συμμαχούν με τον χώρο, και η χαοτική γεωμετρία του βαλτώδους εδάφους αποτελεί τον κύριο παράγοντα της νίκης. Η καταπληκτικότερη όμως εκμετάλλευση της γεωμετρίας αυτής, είναι η ναυμαχία της Σαλαμίνας. Εκεί, οι χαοτικοί έλληνες, την παραμονή δεν έχουν ακόμα αποφασίσει ούτε για τον ναύαρχο, ούτε για τη θέση της ναυμαχίας. Τελικά, το χάος οργανώνεται στο πρόσωπο του Θεμιστοκλή, που χρησιμοποιεί άριστα την γεωμετρία των ενδιάμεσων διαστάσεων της ακτογραμμής των στενών της Σαλαμίνας, και επιπλέον, εκμεταλλεύεται τον ιδιότυπο πρωινό άνεμο, που κλυδωνίζει τα υψόροφα πλοία των Περσών, ώστε οι τοξότες τους να αστοχούν. Η γνωστή έκβαση της ναυμαχίας είναι πάλι ο θρίαμβος των ολιγαριθμών ελλήνων, των αει συμμαχούντων με τον ελληνικό χώρο. Τελικά, έρχεται η νίκη των Πλαταίων, όπου, και εδώ, οι έλληνες δεν δίνουν μάχη εκ παρατάξεως στην πεδιάδα, αλλά παρασύρουν τους Πέρσες στις υπόγειες του Κιθαιρώνα, και επιτυγχάνουν την τελική νίκη κατά της Ανατολής. Ο Μέγας Αλέξανδρος κατόπιν, ηγούμενος ενός μεγάλου σολιτονικού κύματος των χαοτικών ελλήνων, δίνει την τελική λύση στην αναμέτρηση Ελλάδος και Ανατολής, μεταφέροντας το φώς του ελληνικού πολιτισμού μέχρι τους Ινδούς.

Αλλά ας έρθουμε στα πρόσφατα μεγάλα επιτεύγματα των Ελλήνων, την Επανάσταση του 1821 και το Έπος

του 1940. Όλοι γνωρίζουμε το χάος του απελευθερωτικού αγώνα κατά των Τούρκων. Κάθε αρχηγός υπέβλεπε τον άλλον, και όλοι μαζί αποτελούσαν ένα σύνολο που είχε μεν πόθο την ελευθερία, αλλά η ενδογενής αταξία δημιουργούσε συνεχή προβλήματα. Η Ελληνική Επανάσταση όμως επέτυχε, και μία από τις σημαντικές μάχες που εδόθησαν ήταν στα Δερβενάκια. Εκεί, ο πολυάνθρωπος στρατός του Δράμαλη καταβλήθηκε από λίγους έλληνες πολεμιστές, διότι αυτοί συνεργάστηκαν με την χαοτική γεωμετρία της περιοχής, και οι δυο μαζί κέρδισαν την περιφανή νίκη.

Οι Έλληνες λοιπόν συσπειρώνονται στις μεγάλες στιγμές της Ιστορίας, και το πλέον πρόσφατο παράδειγμα της αδιάσπαστης διαχρονικής συμπεριφοράς τους είναι το Έπος του 1940. Γνωρίζουμε πως είχε προηγηθεί η καταπίεση της Δικτατορίας, η οποία, μαζί με την ανίερη πράξη του τορπιλισμού της "Έλλης" κατά την ημέρα του εορτασμού της Παναγίας στο κέντρο του Αιγαίου, προκάλεσε τον ξεσηκωμό όλων των ελλήνων ώστε, εν συνεχεία, να δώσουν πάλι το στίγμα της ταυτότητάς τους στα βουνά της Βορείου Ηπείρου. Εκεί, το ανάγλυφο των ορεινών όγκων με τις πολυπληθείς πτυχώσεις, ήταν πάλι σύμμαχος των ολίγων ελλήνων έναντι του πολυπληθέστερου εχθρού.

Η μοίρα όμως των Ελλήνων και το αιώνιο μειονέκτημά τους, είναι η εισβολή του χάρους, ύστερα από κάθε μεγάλο ιστορικό γεγονός. Ίσως ο μυθολογικός Φοίνιξ, που κάθε φορά ξαναγεννιέται από την τέφρα του, να είναι η εκπροσώπηση αυτής της μοίρας. Όμως, η συνεχής εναλλαγή τάξης και αταξίας, από την αρχαιότητα, δημιουργεί, τελικά, τον ελληνικό πολιτισμό. Διότι αιτία της δημιουργίας, κατά τον Ηρόδοτο, είναι η σύνθεση των αντιθέτων.

